STUDIILE CULTURALE ÎN SPAŢIUL ACADEMIC ŞI EDUCAŢIONAL ROMÂNESC[1]

Dumitru TUCAN
(Universitatea de Vest din Timişoara)
dumitru.tucan@e-uvt.ro

Cultural Studies in Romanian Academia

The paper examines the ambiguous status of Cultural Studies as a discipline in Romanian higher education and Academia; the basis of the analysis is a corpus of publications associated with Cultural Studies that are produced by the members of the academic community of the West University of Timişoara. The premise of the analysis is the observation that Cultural Studies in Romanian universities represent two different projects (i.e. with different genealogies, different methodologies, and different understandings of the cultural phenomenon) that are competing for primacy within the institutionalized academic field. Moreover, there is no real dialogue between these two different projects. First of all, there is the modern project of Cultural Anthropology (that continues the traditional project of ethnology with an innovative theoretical framework). This project, with an extension to Social Anthropology and Cultural History and influenced by the French Academia (*Histoire des mentalités*, *L'École des Annales*), seems to occupy the centre of the disciplinary field of Cultural Studies in Romanian Academia at present. The second project, belonging to the British and American Cultural Studies, is a later outcome of British and American Literary Studies. This project has a complex theoretical framework, resulting from the developments of the 20th century Literary Theory and Critical Theory (structuralism, post-structuralism), and gives a complex definition to culture, seen as a "reality" shaped by ideological, social, and economic factors. Although critically questioning the cultural phenomenon, the two projects manifest rather ambiguously in the Romanian Academia as a theoretical speculation that mainly emphasizes the cultural and identitary texture of literature (imagology, cultural geography, feminist criticism etc.). These ambiguous manifestations are the main reasons why there is a deficit of legitimacy for Cultural Studies in the eyes of traditional practitioners of Literary Studies and also this ambiguity makes room for a number of contestations and accusations of dilettantism, eclecticism, and cultural relativism. In fact, these accusations are the consequences of the traditional discourse on culture, rather eager to express identity and ideology, and allergic to the critical principles of Cultural Studies.

Keywords: *Cultural Studies*; *Cultural Anthropology*; *Literary Studies*; *post-structuralism*; *academic discourse in Romania*

„Studiile culturale" reprezintă în spaţiul academic şi educaţional românesc o etichetă ambiguă. Această ambiguitate e generată în primul rând de faptul că această sintagmă funcţionează ca un termen umbrelă pentru un corpus de manifestări publicistice, luări de poziţie vag teoretice şi oferte educaţionale diverse, dacă nu chiar disonante. Spre exemplu, o simplă căutare cu ajutorul acestei „etichete" în catalogul unei biblioteci universitare va genera rezultate

[1] O variantă în limba engleză, „Cultural Studies – Problems and Dilemmas in Romanian Higher Education and Academia", a fost publicată în *Analele Universităţii Ovidius din Constanţa – Seria filologie*, vol. XXIV, nr.1/2013, p. 61-71.

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

amestecate, care se raportează atât la epoci diverse, cât şi la abordări care, cel puţin aparent, se revendică de la un corpus complex de practici academice: teorie literară, literatură universală, istorie, filozofie, etnologie, antropologie, „British and American Cultural Studies", arte plastice, traductologie, lingvistică aplicată, jurnalism etc. Această ambiguitate pe care un ton optimist ar putea-o califica drept diversitate interdisciplinară este, în esenţă, benignă şi explicabilă în contextul exploziei informaţionale din ultimii ani şi a paradigmei dialogului interdisciplinar care funcţionează ca un deziderat în spaţiul academic şi educaţional contemporan. Dar această ambiguitate este în acelaşi timp şi cauza unor paradoxuri terminologice, taxonomice şi metodologice producătoare de confuzii, cauza unor efecte contradictorii şi a unor neînţelegeri la nivelul discursului public, care fac ca această etichetă să fie prea puţin funcţională ca element de orientare în diversitatea discursivă actuală. Pe deasupra, această ambiguitate generatoare de neînţelegeri la nivelul discursului public face ca aria disciplinară a studiilor culturale să aibă un deficit de legitimitate care permite cu atât mai uşor contestările şi acuzele (de exemplu: diletantism, eclectism şi relativism „postmodern").

Este necesară, din acest punct de vedere, o analiză problematizatoare a resorturilor metodologice şi disciplinare ale practicii studiilor culturale atât ca o premisă pentru o discuţie asupra factorilor de coerenţă / disonanţă ce caracterizează comunitatea discursivă asociată acestei practici, cât şi pentru crearea unor punţi de legătură între diversele preocupări reclamate de aria studiilor culturale.

Ce sunt Studiile culturale? Varianta anglo-saxonă

Când vorbim despre „Studiile culturale" azi ne gândim în primul rând la aria disciplinară introdusă pentru prima dată în universităţile britanice în anii '60 (Cultural Studies). Piatra de temelie a acestei adevărate mişcări intelectuale şi academice care se va dovedi ulterior atât de fecundă poate fi considerată înfiinţarea la Birmingham în 1964, sub direcţia lui Richard Hoggart, a Centrului de studii culturale contemporane. În fapt, înfiinţarea CSCC e în epocă reflexul instituţional al unei nevoi de o nouă politică educaţională şi socială care este sublimată încă din anii '50 în câteva luări de poziţie cu respiraţie critică, ce sunt considerate azi pietrele de temelie ale studiilor culturale.

Cartea lui Raymond Williams din 1958, *Culture and Society (1750-1950)*, conturase sub masca exerciţiului de critică literară un desen demitizator al culturii prin înrădăcinarea acesteia în circumstanţele sociale şi istorice. Din perspectiva lui Williams, ideea de cultură capătă aspecte antropologice care pentru prima dată sunt raportate la fenomenele în derulare / actuale. Cultura „este un mod de a interpreta toate experienţele noastre comune", scrie Williams (1958: 18) într-unul dintre puţinele locuri în care dă glas unei de altfel implicite perspective demitizatoare despre cultură.

În aproximativ acelaşi timp, R. Hoggart merge mai departe în *The Uses of Literacy* (1957) folosind instrumentele criticii literare pentru a analiza fenomenele culturii de masă care în anii '50–'60 dislocă din ce în ce mai acut atât formele culturii înalte, cât şi pe cele populare, tradiţionale. Stuart Hall, un alt nume important al originilor studiilor culturale, aduce la începutul anilor '70 (când preia conducerea CSCC) perspectivele militante, radical critice, ale marxismului convertit la noua stângă (Hall 2001: 100), aplicate la modul în care practicile socio-culturale şi reflexele lor instituţionale organizează aspectele vieţii cotidiene. Sensul înalt al culturii, subminat

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

de demitizările anterioare, este înlocuit, prin Hall (cu ajutorul lui Gramsci), cu unul ideologic care va rămâne de analizat în formele sale cele mai diverse:

> „Studiile culturale şi-au asumat sarcina de a găsi cultură în locuri care altădată aceasta nu era căutată. În contextul epocii aceasta a însemnat căutarea în alte locaţii demografice decât acelea ale zonelor bogate. Astfel au fost rapid descoperite şi descrise cultura clasei muncitoare, cultura feminină, cultura tinerilor, cultura vieţii cotidiene." (Hartley 2003: 3-4)

Studiile culturale ar fi rămas probabil reflexul unei atitudini politice circumstanţiale dacă n-ar fi întâlnit un ajutor nesperat din transformarea radicală a studiilor literare şi a gândirii filosofice. Dacă instrumentele începutului vor fi acelea ale „antropologiei, criticii literare sau economiei politice" (Hartley 2003: 4), aceste instrumente se vor rafina şi vor deveni cu atât mai potrivite studiilor culturale în momentul în care în disciplinele respective se va produce o mutaţie epistemologică care va provoca o inevitabilă apropiere şi suprapunere de scopuri şi proiecte. Filosofiile declinului de la sfârşitul secolului al XIX-lea (Delacampagne 1998: 67-68), ale căror reflexe radical critice pot fi urmărite mai cu seamă la cei pe care Paul Ricœur (1999: 140) îi denumea „maeştrii suspiciunii" (Nietzsche, Marx, Freud), împreună cu inovaţiile radicale din spaţiul teoriei literare (care se reinventează odată cu formaliştii ruşi) şi din lingvistică (F. de Saussure) vor pregăti, după al doilea război mondial, terenul unor problematizări antifundaţioniste şi antireprezentaţioniste care vor submina sensul mitizant (i.e. umanist) al culturii, pornind de la chiar nivelul componentelor sale „constituente": literatura, frumosul, gândirea metafizică, morala transcedentală, adevărul, naturalul etc. Insistenţa structuralismului pe relaţional şi structură, în dauna substanţialului şi organicului, pune între paranteze atât valoarea estetică, cât şi autonomia subiectului creator. Aceste puneri între paranteze vor fi duse mai departe de pronunţările critice asociate post-structuralismului (Barthes, Foucault, Lacan, Derrida):

> „Postulând [mai ales prin Foucault şi Derrida] faptul că limbajul gravitează întotdeauna în jurul unui centru de putere, post-structuralismul dezvoltă ideea că limbajul este imposibil de stăpânit. Consecinţa cea mai radicală a acestor postulate este aceea că dacă accesul nostru la «real» şi «adevăr» este intermediat de acest limbaj greu de stăpânit, «realitatea» însăşi devine una textuală, imposibil de determinat pe reperele unui «obiectivităţi» raţionalizabile. Iată de ce «referenţialitatea» literaturii nu mai este, ca altă dată, «realitatea obiectivă» (natura, viaţa, omul, istoria, societatea), ci limbajul care, în diferitele sale manifestări, reconstruieşte cultural această «realitate»." (Tucan 2007: 109)

Fundamentarea filosofică a post-structuralismului întâlneşte, prin insistenţa sa asupra reconstrucţiei culturale a „realităţii", preocuparea mai degrabă intuitivă (atunci când nu e determinată politic) a studiilor culturale pentru determinările „ideologice" ale culturii. Dacă remarcăm şi succesul american al post-structuralismului[1], putem observa o din ce în ce mai pronunţată amprentă politică în procesul de transfer al studiilor literare înspre analizele contextelor culturale şi politice ale literarului. Dinamica interactivă a lumii moderne, datorată unei hibridizări culturale din ce în ce mai evidente, naşte un set de „hermeneutici identitare" (Tucan 2007: 119) (feminism, postcolonialism) care îşi datorează conturul atât caracterului militant rezultat în urma crizei valorilor tradiţionale (conştientizată politic la începutul secolului

[1] Prin Paul de Man sau Barbara Johnson care, spre exemplu, transferă practica deconstrucţiei spre discuţia unor problematici cu relevanţă politică – i.e. identităţile marginale (Johnson 1987).

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

al XX-lea), cât şi dimensiunii speculativ - critice a începuturilor filosofice ale post-structuralismului. O atenţie din ce în ce mai crescândă se va acorda ţesăturii culturale a textelor literare, atenţie ce nu de puţine ori va lua alura unor lecturi politice a textelor literare. La toate aceste se vor adăuga rând pe rând reformulările structuraliste al marxismului (L. Althusser), lecţiile critice ale Şcolii de la Frankfurt şi analizele sociologice ale fenomenului cultural (P. Bourdieu), care vor oferi instrumente speculative atât unei reconsiderări a fenomenului literar, cât şi interesului din ce în ce mai pronunţat pentru analiza critică a fenomenele culturale „contemporane" (în desfăşurare).

Rezultatul cel mai evident, care poate fi urmărit mai ales în spaţiul anglo-saxon începând din anii '80, este o din ce în ce mai ştearsă graniţă între studiile literare şi cele culturale. În fapt asistăm, începând din această perioadă, nu numai la o marginalizare a „literarului"[1] în chiar interiorul „studiilor literare", nu numai la o transformare radicală a practicii şi corpusului literar (decanonizarea, spiritul demitizator, relativizarea esteticului, jocurile metaliterare etc.), ci şi la o „textualizare" a fenomenului cultural. Sensul ideologic al culturii nu numai că va înlocui sensul umanist al culturii, ci va ajunge să „uzurpe" locul literaturii. Instrumentarul de analiză, speculaţiile teoretice, problematizările critice şi lecturile ideologice, altă dată rezervate exclusiv literarului, vor fi îndreptate din ce în ce mai mult înspre fenomene culturale de diverse naturi cărora li se vor atribui contururi şi calităţi „textuale". Această textualizare va reprezenta legitimarea instrumentală a ariei interdisciplinare a studiilor culturale, care se va autodefini ca practică academică egală în drepturi cu cea a studiilor literare.

Astfel, în anii '90, Studiile culturale se vor legitima ca o arie interdisciplinară largă având ca fundament un complex terminologic şi conceptual ce derivă din teoria literară şi teoria critică a secolului al XX-lea. La bază va sta o definiţie complexă a fenomenului cultural ca „realitate" construită de vectorii ideologici, sociali, economici, identitari etc., specifici unui grup uman. Analiza fenomenului cultural înseamnă analiza unui corpus larg de *simptome specifice* acestuia. Simptomele culturale au configuraţia unui limbaj (organizare de semne). Acest limbaj „ascunde" (conţine) „realităţi" culturale conflictuale, organizate pe fundamentul unor „relaţii de putere", iar practica studiilor culturale înseamnă analiza şi interpretarea acestui limbaj. Din acest punct de vedere, studiile culturale dau glas unui spirit radical critic, înrudit cu acela al resurselor sale speculative (teoria critică, post-structuralismul), îndreptat spre fenomene hibride, dinamice, în desfăşurare, fenomene al căror contur este decupat în chiar momentul analizei.

Ce sunt studiile culturale în spaţiul academic şi educaţional românesc?

Studiile culturale de sorginte anglo-saxonă îşi asumă o noţiune de cultură de natură hibridă privită în dinamica ei procesuală[2]. Literatura e doar unul dintre aceste fenomene, nu mai important ca altul. Acesta este motivul principal pentru faptul că practica studiilor culturale (la care aderă implicit şi o bună parte a studiilor literare recente) e ea însăşi una hibridă atât în ceea ce priveşte metodele analitice şi modelele speculative, cât şi în ceea ce priveşte viziunea despre

[1] A se vedea în acest sens şi practica „noului istorism" sau a „materialismului cultural" (Stephen Greenblatt, Louis Montrose, Jonathan Dollimore şi Alan Sinfield etc.) – cf. Barry 1995: 172-190.

[2] Într-o carte scrisă în momentul în care studiile culturale încep să-şi asume o istorie, Cris Barker (2002: 16) remarcă faptul că noţiunea de cultură „poate fi gândită ca o continuă hibridizare a practicilor semnificative sau a actelor în context global. Astfel, cultura este mai puţin legată de înrădăcinarea în spaţiu cât mai ales de deplasarea de-a lungul unor direcţii culturale hibride într-un spaţiu global." A se vedea şi Massey (1998: 124).

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

cultură şi decupajul fenomenului cultural. Una dintre consecinţele cele mai vizibile în spaţiul academic anglo-saxon este interferenţa de metode şi deziderate în ariile studiilor literare şi studiilor culturale. Această interferenţă poate fi văzută şi în spaţiul academic românesc, mai ales în practicile academice asociate legitim celor anglo-saxone: studiile de anglistică şi americanistică. „Feminist criticism", „postcolonial criticism", „eco-criticism", „gay and lesbian studies", abordări tributare noului istorism sau materialismului cultural, sunt formele dominante actuale care caracterizează studiile de anglistică şi americanistică româneşti conectate firesc la o practică globală ce caracterizează respectivul domeniu.

Acest model anglo-saxon funcţionează mai degrabă autarhic în spaţiul academic românesc. Spiritul radical critic, propensiunea teoretică şi implicaţiile politice ale acestui model de studiu al literaturii şi culturii sunt îmblânzite de grija pentru nuanţe, lipsa de apetit pentru activismul cultural şi recursul la o noţiune de cultură mai degrabă umanistă. Puţinele reflexe ale „Studiilor culturale" în spaţiul românesc şi în raport cu fenomenele literare şi culturale româneşti au iscat mai degrabă controverse, acuze şi, nu în ultimul rând, indiferenţă. O să ilustrăm cu un exemplu:

În 2007 Daniel Vighi publica un volum „monografic" despre Slavici intitulat *Onoarea şi onorariul*. Autorul apela aici la un arsenal speculativ venit dinspre sociologie şi economie politică ale cărui nume de rezistenţă erau Max Weber şi Francis Fukuyama. Acestea sunt, de altfel, şi numele citate in extenso. M. Weber e folosit pentru tezele din *Etica protestantă* (Weber 2007), care lega cultura dezvoltării capitaliste de etica protestantă (cf. Vighi 2007: 11). În schimb F. Fukuyama e folosit atât pornind de la argumentele liberale enunţate în *Sfârşitul istoriei şi ultimul om*, cât mai ales de la cele din *Încredere: virtuţile sociale şi crearea prosperităţii* (Fukuyama 1992; 1995), acolo unde cultura e văzută ca imposibil de separat de fenomenul economic. Lectura „lumii bănăţene" (Vighi 2007: 19), aşa cum e reprezentată în proza lui Slavici, e făcută din perspectiva descifrării unei structuri valorice implicite a ţesăturii culturale a textelor, ţesătură valorică identificată cu un etos al muncii[1] căruia i se dă atât o dimensiune istorică (legată de valorile modernităţii sociale), cât şi un geografică (legată de spaţiul bănăţean). Principial, ipoteza speculativă care stă la baza acestei lecturi a lui Slavici este ideea că textul literar conţine o astfel de structură valorică congruentă cu o structură socio-culturală determinabilă aici în circumstanţele ei istorice şi geografice. E o ipoteză speculativă care oglindeşte, conştient sau nu, principiile generale ale lecturii cultural – politice a literaturii, făcută dinspre modelul studiilor culturale. Interesant este şi faptul că studiul lui D. Vighi are ceva din caracterul militant şi reflexele identitare ale studiilor culturale, volumul reprezentând şi o pledoarie în favoarea acelui „etos al muncii" şi, cum observă un comentator, „o apologie a capitalismului liberal şi a culturii bănăţene ca reprezentantă a acestui capitalism" (Cârjan, 2009). Lăsând la o parte alura ca întreg a volumului, problematică în ceea ce priveşte argumentarea, dar remarcabilă la nivelul retoricii şi dinamicii conexiunilor, *Onoarea şi onorariul* este o bună ilustrare a studiului literaturii din perspectivă culturală.

Simptomatice în ceea ce priveşte lipsa de apetit a criticii literare româneşti pentru astfel de abordări sunt reproşurile metodologice care i se vor aduce. Dacă Bianca Burţa – Cernat observa, mai degrabă admirativ, tipul mai puţin „convenţional" de reflecţie asupra literaturii (Burța-Cernat, 2017), Andrei Terian (2007) venea cu reproşuri directe, insistând asupra faptului că Daniel Vighi „reintroduce pe uşa din dos sociologismul vulgar al anilor '50". Afirmaţia are ca fundal o viziunea mai degrabă „umanistă" asupra culturii și literaturii, discursul critic românesc părând a ezita în acel moment a se deschide înspre abordările „culturale" ale literarului. Dincolo

[1] care privilegiază „statusul dobândit" în detrimentul „statusului moştenit" (Vighi 2007: 28 şi urm.), în special cap. „Mara, Bocioacă, Hubăr et alii între Karl Marx şi Max Weber – despre status –".

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

de aceste puncte de tensiune, putem observa faptul că, deşi firav, „Cultural Studies" au capacitatea de a produce efecte în spaţiul academic românesc, însă aceste efecte sunt simţite ca fiind străine. Decupajul „ideologic" al culturii efectuat de varianta anglo-saxonă a studiilor culturale este simţit, cel mai probabil, ca fiind foarte aproape de decupajele „ideologice" ale culturii din epoca comunistă. Pe de altă parte, decupajele literare non-canonice, marginalizarea literarului şi textualizarea unor fenomene culturale contemporane sunt de asemenea simţite ca atentând la proiecţiile estetizante (umaniste), dominante încă în studiile literare româneşti.

Poate de aceea eticheta studiilor culturale pare mai degrabă menită în spaţiul academic şi instituţional românesc să acopere o paletă de abordări şi decupaje ale culturalului pe care le-aş denumi *antropologice* şi care par separate, cel puţin în privinţa materialului analizat, de studiile literare şi posibila lor conexiune cu varianta anglo-saxonă de studii culturale. Dacă sensul *umanist* al culturii este unul universalist şi normativ (Barnard and Spencer 2002: 206)[1], iar cel *ideologic* este unul radical critic şi politic (legat de o politică a acţiunii sociale[2]), sensul antropologic al culturii s-ar găsi într-un spaţiu intermediar, în care cultura este văzută, e adevărat, „plural şi relativizant", dar în acelaşi timp ca o condiţie fundamentală a explicaţiei diferenţelor identitare[3] care trebuie explorate şi descrise (de cele mai multe ori în manieră exhaustivă sau enciclopedică), fără a fi evaluate.

Problema abordărilor antropologice ale culturii în spaţiul academic românesc e ceva mai particulară din cauza genealogiei plurale, a tradiţiilor metodologice şi a interferenţelor actuale dintre modelele de abordare. E vorba, în esenţă, aici de problemele şi dilemele unei întregi arii disciplinare, aceea a *Antropologiei culturale* (incluzând și variantele sale istorice) şi a influenţelor sale difuze asupra modalităţilor de analiză a fenomenelor culturale actuale. Antropologia culturală actuală din spaţiul românesc este continuatoarea mai vechiului proiect al etnologiei, proiect care, la rândul său, se dezvoltă ca sinteză comparativă a practicilor etnografiei şi folclorului. Aceste abordări, mai degrabă descriptive şi arheologice (în sensul scoaterii la suprafaţă a unor elemente ale tradiţiei aflate în pericol), se dezvoltă începând de la sfârşitul secolului al XIX-lea sub influenţa dezideratului romantic german al reconstrucţiei esenţei colective a „spiritului popoarelor" (Herder, acea *Volkskunde* germană) şi se coagulează, sub influenţa etnologiei franceze interbelice[4], ca discipline active în reconstrucţia unei identităţi româneşti de care este nevoie în momentul configurării istorice a statului român modern. Oglinda esenţializată a acestei identităţi va fi reprezentată de cultura populară, dar mai ales de reprezentările semnificative ale acesteia - arta tradiţională. Poate acesta este motivul pentru care literatura populară va deveni unul dintre punctele de interes ale studiilor literare româneşti. În fapt, dacă ne asumăm disocierea lui George W. Stocking (1982: 172-186) dintre „empire building anthropology" şi „nation building anthropology" (Stocking 1982: 172-186), sursele

[1] „Culture is what a person ought to aquire in order to become a fully worthwhile moral agent".
[2] Cf. Turner 1993: 425-426. Studiul lui Turner este o analiză a diferenţelor dintre abordările antropologice şi cele, politizate, ale studiilor culturale.
[3] Barnard and Spencer 2002: 206: „the «anthropological» sense […] is plural and relativistic. The world is divided into different cultures, each worthwhile in its way. Any particular person is a product of the particular culture in which he or she has lived, and differences between human beings are to be explained (but not judged) by differences in their culture (rather than in their race)".
[4] Această influenţă e datorată şi prestigiului Institutului de Etnologie (Institut d'Ethnologie), înfiinţat în 1925 de către L. Levy-Bruhl, M. Mauss şi P. Rivet.

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

istorice şi metodologice ale antropologiei culturale româneşti sunt legate de cel de-al doilea tip, acela al unei antropologii (i.e. etnologii) care „a participat la clădirea naţiunii”[1].

Militantismul acestei antropologii implicate în clădirea naţiunii a putut fi luat uşor în posesie de către ideologiile naţionale preocupate, pe de-o parte, de crearea unei identităţi integratoare, iar, pe de altă parte, de legitimarea propriilor politici (inclusiv cele culturale). E cazul atât al ideologiei naţionaliste de extremă dreapta din perioada interbelică, cât şi al naţionalismului-comunist. Acesta este şi motivul pentru care în ultimii douăzeci de ani am asistat, ca o reacţie de eliberare de sub dominaţia ideologicului, la o eliberare a etnologiei (etnografiei şi folclorului) de sub imperiul acestei implicări în construcţia identitară. Etnologia românească îşi împrospătase resursele teoretice datorită structuralismului francez şi influenţei teoretice a acestuia în folcloristică şi subdomenii asociate (naratologia). Munca de teren a continuat în condiţii precare pentru cercetători, iar interpretarea rezultatelor a trebuit să aştepte anii ’90 pentru o problematizare autentică a metodelor şi decupajelor. Antropologia culturală, mai degrabă o instituţie decât o disciplină înainte de 90[2], a trebuit să aştepte anii căderii dictaturii comuniste pentru a se reinventa prin reluarea contactului cu tradiţia globală a antropologiei occidentale, mai ales în dimensiunea ei epistemologică. În acest context munca de teren a fost reluată şi diversificată prin raportarea la realităţi şi contexte noi. Etnografia urbană, antropologia memoriei[3] (combinată cu instrumentul istoriei orale), interesul pentru identităţi şi etnicităţi[4], reevaluarea structurilor simbolice şi rituale ale comunităţilor tradiţionale[5] aşa cum s-au păstrat în contemporaneitate, sunt doar câteva dintre interesele acestui proiect inovator al antropologiei culturale din spaţiul românesc. Acest proiect are şi o excrescenţă de antropologie socială şi istorie culturală care, nu de puţine ori, se revendică în mod clar de la dezvoltările spaţiului academic francez (Istoria mentalităţilor sau Istoria culturii, de pildă). Decupajul noţiunii de cultură e la fel de hibrid ca în studiile culturale, deşi îi lipseşte dimensiunea vizibil militantă. E mai degrabă o arheologie a „construcţiei identitare” care beneficiază de o dimensiune mai degrabă descriptivă şi analitică, decât de una de agendă politică, în maniera studiilor culturale anglo-saxone.

Concluzii

Într-un studiu intitulat „From Cultural Studies to Etudes Culturelle, Etudes de la Culture and Sciences de la Culture – Questions of Singularity”, apărut în prestigioasa revistă Cultural Studies, Anne Chalard-Fillaudeau (2009) încerca să interpreteze lipsa apetitului (şi, în consecinţă a conexiunilor) culturii franceze pentru proiectul anglo-saxon al studiilor culturale, şi asta în contextul în care manifestările teoriei critice franceze (Barthes, Foucault, Derrida etc.) au adus o contribuţie esenţială armăturii teoretice a Studiilor culturale britanice. Interpretarea acestui

[1] Cf. Mihăilescu 2007: 247: „«Etnologia naţională» românească, în sensul ei larg, a avut şi ea misiunea să-i formeze pe români sau să participe sui-generis la acest proces. Ea a fost *naţionalistă* [s.a.] prin definiţie şi prin vocaţie, doar că această particularitate trebuie înţeleasă în contextul său politic şi cultural: dacă nu ar fi existat, elitele naţionale ar fi trebuit să o inventeze!”.

[2] A se vedea în acest sens Mihăilescu 1999. Structura cărţii combină, într-un amestec sugestiv, studii ale autorului de dinainte de 1989, pagini de jurnal şi reflecţii ancorate în prezent care conturează o imagine vagă a antropologiei culturale a epocii, în fapt un amestec de rigiditate instituţională şi refugiu intelectual.

[3] A se vedea, de exemplu, Vultur 2000, 2002, 2011.

[4] În această privinţă a se vedea Hedeşan 2007.

[5] A se vedea Hedeşan 1998, 2000.

BDD-A27650 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

adevărat izolaţionism ducea la un diagnostic intelectual complex al culturii franceze în contextul cultural şi academic actual. Este vorba despre ceea ce specialista franceză în istoria mentalităţilor şi istoria ideilor identifica drept factorii intelectuali ai acestui izolaţionism – parohialism (închidere în spaţiul unor interese identitare şi lipsă de curiozitate interculturală), monolingvism (combinat cu un anti-americanism încă viu în cultura franceză) şi protecţionism (combinat cu estetizarea marilor nume ale teoriei critice franceze) (Chalard-Fillaudeau 2009: 842 și urm.). Finalul studiului lasă loc unui optimism moderat, în contextul în care caracterul multicultural al societăţii franceze are nevoie de un instrument al problematizării critice a unor fenomene socio-culturale hibride cu potenţial conflictual, sau în contextul în care societatea informaţională are nevoie de un instrument al analizelor diferenţelor culturale manifeste în interacţiunile comunicaţionale actuale.

Acest studiu, asemănător altora despre impactul studiilor culturale britanice în contextele academice „continentale" (Moore 2009), reuşeşte să scoată în evidenţă caracterul critic şi instrumental al studiilor culturale în contextul unei culturi din ce în ce mai hibridizate. Eclectismul studiilor culturale actuale, care-şi reformulează cu fiecare moment al analizei instrumentarul speculativ este de fapt modul de existenţă al unei discipline care se reinventează odată cu fenomenul analizat. Antropologia culturală, în dinamica reinventării sale, vizibilă şi prin apropierea de proiectul studiilor culturale, poate aduce un plus de rigoare prin caracterul său sintetic, comparativist şi descriptiv. Antropologia românească, fără a părăsi rigoarea descriptivă, s-a apropiat în ultimele decenii din ce în ce mai mult de proiectul studiilor culturale prin decupajele în fenomenul cultural contemporan, surprins în devenirea sa, şi printr-o din ce în ce mai pronunţată perspectivă critică şi actualizatoare. În esenţă, în ciuda încă a unui vizibil hiatus între studiile culturale (anglo-saxone) şi proiectul modern al antropologiei culturale, există o inevitabilă apropiere a celor două proiecte în jurul unei perspective critice asupra culturii actuale care rămâne de continuat atât timp cât provocările generate de fenomenul cultural în epoca comunicării globale devin din ce în ce mai complexe şi greu de analizat şi problematizat.

Referinţe:

BARKER, Cris, 2002. *Making Sense of Cultural Studies. Central Problems and Critical Debates*. London - Thousand Oaks – New Delhi, Sage Publications.

BARNARD, Alan and Jonathan SPENCER (ed.), 2002. *Encyclopaedia of Social and Cultural Anthropology.* London & New York, Routledge.

BARRRY, Peter, 1995. *Beginning Theory. An Introduction to Literary and Cultural Theory.* Manchester and New York, Manchester University Press.

BURŢA – CERNAT, Bianca, 2007. „Mara, contemporana noastră". *Observatorul cultural*, nr. 391, 27 septembrie, 2007.

CHALARD-FILLAUDEAU, Anne, 2009. „From Cultural Studies to Etudes Culturelle, Etudes de la Culture and Sciences de la Culture - Questions of Singularity", *Cultural Studies*, vol 23, Nos. 5-6 Septembre-November (2009): p. 831-855.

CÎRJAN, Dan, 2009. „De îl iubim pe Slavici". *Observatorul cultural*, nr. 466, martie 2009.

DELACAMPAGNE, Cristian, 1998. *Istoria filosofiei în secolul XX.* Bucureşti, Babel.

FUKUYAMA, Francis, 1992. *The end of History and the Last Man.* New York, Free Presss,.

FUKUYAMA, Francis, 1995. *Trust: Social Virtues and Creation of Prosperity.* New York, Free Press.

HALL, Stuart, 2001. „Cultural Studies and its Theoretical Legacies", in *The Cultural Studies Reader*, edited by Simon During, 97-109. London & New York, Routledge.

HARTLEY, John, 2003. *A Short History of Cultural Studies.* London – Thousand Oaks – New Dehli, Sage Publications.

HEDEŞAN, Otilia, 2007. *Mă răzumeşti, fata mea...* Bucureşti, Paideia.

BDD-A27650 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)

HEDEŞAN, Otilia, 1998. *Şapte eseuri despre strigoi.* Timişoara, Editura Marineasa.
HOGGART, Richard, 1957. *The Uses of Literacy. Aspects of working-class life with special reference to publications and entertainments*. London, Chato & Windus.
JOHNSON, Barbara, 1987. *A World of Difference.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
MASSEY, D., 1998. „The Spatial Construction of Youth Cultures", in *Cool Places – Geografies of Youth Cultures*, edited by T. Skeleton, G. Valentine, p. 120-129. London: Routledge.
MIHĂILESCU, Vintilă, 2007. *Antropologie. Cinci introduceri.* Iași, Polirom.
MIHĂILESCU, Vintilă, 1999. *Fascinaţia diferenţei.* Bucureşti, Paideia.
MOORE, Paul, 2001. „European Cultural Studies", in Toby Miller (ed.). *A companion to Cultural Studies,*. Malden MA, Oxford UK, Blackwell Publishers, p. 298-314.
RICŒUR, Paul, 1999. *Conflictul interpretărilor.* Cluj, Echinox, 1999.
STOCKING Jr., George W., 1982, „Afterword: a View from the Center", *Ethnos*, 47 (1982): p. 172 – 186.
TERIAN, Andrei, 2007. „Pentru realismul capitalist". *Ziarul de duminică*, 19 octombrie, 2007. http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/pentru-realismul-capitalist-3064326, accesat în 17 noiembrie 2017.
TUCAN, Dumitru, 2007. *Introducere în studiile literare.* Iaşi, Institutul European.
TURNER, Terence, 1993. „Anthropology and Multiculturalism: What is Anthropology that Multiculturalists Should be Mindful of it?", *Cultural Anthropology*, 8 (1993): p. 411-429.
VIGHI, Daniel, 2007. *Onoarea şi onorariul.* Bucureşti, Cartea Românească.
VULTUR, Smaranda, 2011. *Deportarea în Bărăgan.* Timişoara, Mirton.
VULTUR, Smaranda, 2000. *Germanii din Banat prin povestirile lor.* Bucureşti, Paideia.
VULTUR, Smaranda, 2002. *Memoria salvată.* Iaşi, Polirom.
WEBER, Max, 2007. *Etica protestantă şi spiritul capitalismului.* Bucureşti: Humanitas.
WILLIAMS, Raymond, 1958. *Culture and Society 1780-1950.* London, Chatto & Windus.

BDD-A27650 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:43 UTC)